

УДК 373.3.091313:613

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.44831

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНІХ КУРСІВ В ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

© Н. І. Шиян

Зазначасться про доцільність впровадження інтегрованого природовідповідного курсу «Довкілля» в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів, необхідність впровадження інтегрованих уроків при організації здоров'язбережувального навчального середовища школи. Звертається увага на проведенні інтегрованих уроків під відкритим небом, зокрема уроків серед природи, в зеленому класі. Ознайомлення з досвідом впровадження природовідповідного курсу «Довкілля» в загальноосвітніх закладах Полтавщини

Ключові слова: здоров'язбережувальне навчальне середовище, природничонаукові знання, інтегроване навчання, інтегровані уроки, здоров'я учнів, середовище життя

It is reported about feasibility of implementing an integrated natural competent course "Environment" in the educational process of the school, the need for implementation of integrated lessons of health protection teaching environment at the school. Attention is drawn to conducting integrated lessons in the open air, including lessons in nature, in the green class. Experience of implementing natural competent course "Environment" in schools of Poltava is considered

Keywords: health protection teaching environment, natural scientific knowledge, integrated learning, integrated lessons, pupils' health, environment of life

1. Вступ

Навчально-виховний процес сучасного закладу освіти повинен будуватися з урахуванням того, що здоров'я є метою, об'єктом, результатом діяльності, розвитку учнів, зокрема молодшого шкільного віку. У школі необхідно створити такі умови, які допоможуть дитині осмислити власне життя, усвідомити цінність здоров'я. Немає сенсу в освіті, якщо шкільне навчання шкодить здоров'ю учнів. Створення здоров'язбережувального навчального середовища початкової школи сприяє збереженню та зміцненню здоров'я дітей під час навчально-виховного процесу. Звернення до науково-педагогічної літератури засвідчує, що застосуванню інтегрованого навчання саме при організації здоров'язбережувального середовища початкової школи загальноосвітнього закладу належної уваги не надається. Відтак розгляд питання застосування інтегрованого навчання при організації здоров'язбережувального середовища початкової школи є актуальним.

2. Постановка проблеми

Проблема здоров'я учнів під час навчання у школі, розглянута з позицій людини і суспільства, позначена як проблема шкільної освіти. Результати медичних та соціологічних досліджень останніх років [1] засвідчують стійку тенденцію до погіршення стану здоров'я дітей. Серед причин, що зумовлюють таку ситуацію, є: несприятливі соціально-економічні, побутові умови; відсутність належних умов для активної рухової діяльності особистості як у сім'ї, так і в навчальному закладі; незбалансоване харчування, формалізований підхід до загартування; порушення норм фізичної та розумової працездатності; недотримання санітарно-гігієнічного, повітряного, світлового режимів організації життя дитини. Одним із напрямів вирішення цієї проблеми є створення здоров'я-

збережувального середовища у загальноосвітньому навчальному закладі. Потреба створення здоров'язбережувального навчального середовища початкової школи у сучасних навчальних закладах постала досить гостро, адже головною і незмінною метою кожної школи була і залишається проблема збереження здоров'я підростаючого покоління. Зміст середньої освіти щодо формування здоров'язбережувального навчального середовища має включати засади інтегрованого навчання, яке сприяє формуванню і розвитку в учнів позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності, інтересів, творчої ініціативи і активності, формування мислення.

3. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Пошук першоджерел з проблеми впровадження інтегрованих курсів в умовах здоров'язбережувального навчального середовища показує, що наукові праці переважно стосуються впровадження здоров'язбережувальних технологій, методик, формування здорового способу життя, роботи шкіл сприяння здоров'ю, формування здоров'язбережувального освітнього простору, і тільки деякі науковці розглядали питання щодо впровадження інтегрованих предметів, які доцільно включати в навчально-виховний процес в умовах здоров'язбережувального навчального середовища школи.

Так, О. Ващенко [2] дає класифікацію здоров'язбережувальних технологій та визначає педагогічні умови створення здоров'язбережувального середовища сучасної школи. Дослідження формування основних характеристик здоров'язбережувального навчального середовища загальноосвітнього закладу, визначення здоров'язбережувального середовища та його складових подає в своїх наукових працях О. Подгорна [7]. На основі моніторингу стану викладання предмета "Основи здоров'я" в загальноосвітніх на-

вчальних закладах І. Козак та Н. Козак проаналізували ефективність упровадження здоров'язбережувальних і здоров'яформуючих технологій у навчально-виховний процес [5]. Методику впровадження здоров'язбережувальної освітньої технології «Довкілля» – модель інтеграції природничо-наукової освіти у загальноосвітній школі – розробили В. Ільченко та К. Гуз [3]. Проте, спеціальних досліджень щодо застосування інтегрованого навчання саме при організації здоров'язбережувального навчального середовища загальноосвітнього закладу не виявлено.

Мета статті. Показати місце інтегрованого навчання в навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу при формуванні здоров'язбережувального середовища.

4. Впровадження предмету «Довкілля» в здоров'язбережувальне навчальне середовище початкової школи

Протистояти шкільним хворобам може тільки наукова, природо-відповідна педагогіка, що ставить у центр усіх дій учителя, дитину, закони її розвитку, її природні здібності. Вирішення поставленої проблеми – місце інтегрованого навчання в навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу при формуванні здоров'язбережувального середовища початкової школи та формування у школярів усвідомленого, ціннісного і відповідального ставлення до здоров'я за допомогою шкільної освіти – має бути спрямоване на розробку науково-методичної системи знань про здоров'я та здоровий спосіб життя на основі інтеграційної взаємодії в предметах природничо-наукового і гуманітарного циклів, в рамках фундаментальних досліджень.

Природний стан дитини як людини – це розуміння тієї інформації, що сприймається нею, і задоволення її рухової активності в середовищі життя – доквілля. Природо-відповідне навчальне середовище дає можливість учневі задовольнити базові потреби у пізнанні світу в процесі взаємодії з його об'єктами, а не в процесі сидячо-слухової освіти, поза чуттєво-мотиваційною основою, сприяє зміцненню фізичного та психічного здоров'я дітей. Це, зокрема, доводить практика шкіл, у яких втілюється природо-відповідна модель освіти «Довкілля».

У ході експерименту науково-методичним центром інтеграції змісту освіти АПН України (завідуюча док. пед. н., проф. Ільченко В.) розроблено освітню програму «Довкілля», яка є моделлю інтеграції природничонаукової освіти у загальноосвітній школі. Учні 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, що працюють за програмою «Довкілля», вивчають систему інтегрованих курсів, зміст яких включає елементи знань з фізики, астрономії, фізичної географії, хімії, біології відповідно до інтересів дитини та її уподобань, відомості з етнографії, історії рідного краю, життя суспільства, знання про здоровий спосіб життя та безпеку життєдіяльності на уроках доквілля (1–4 кл.), природознавства (5–6 кл.), фізики, хімії та біології (7–11 кл.). Поняття освітнього середовища в педтехнології «Довкілля» визначається як етно-соціо-природне та технологізоване оточення учня, з яким він пов'язаний обміном речовин,

енергії, інформації [4]. Процес навчання, спрямований на формування національного образу світу, є ознакою здоров'язбережувального середовища по відношенню як до дитини – представника нації, так і по відношенню до нації та людства в цілому. Умовою формування життєтвердого національного образу світу дитини є її безпосереднє систематичне спілкування з етно-соціо-природним середовищем життя – доквіллям. Дидактичні умови такого спілкування забезпечуються під час вивчення предмету «Довкілля».

Програма «Довкілля» значною мірою впливає на розвиток мотиваційної сфери особистості школярів. Інтегрований курс доквілля здійснює позитивний системний вплив на розвиток їхнього мислення.

Програма «Довкілля» стимулює розвиток образних компонентів мислення та уяви. Діти, які навчаються за цією програмою, схильні до продукування конструктивних образів, що розкривають зміст наукових понять. Вони легко встановлюють зв'язки подібності та відмінності між досить складними явищами природи в тому випадку, коли ці явища можуть бути виражені у наочно-образному вигляді. Так, в учнів спостерігається яскраво виражене позитивне ставлення до школи в цілому і більш повна інтеграція зі школою, класним колективом і навколишнім світом, про що свідчать їхні малюнки на тему школи: переважають зображення вчителя та однокласників, шкільні атрибути та елементи живої природи; малюнки демонструють яскраво виражений творчий підхід, незвичайність у зображенні персонажів, деталей та елементів, несподіваність сюжетів, позитивне емоційне забарвлення. У процесі засвоєння знання об'єднуються у свідомості школярів на основі уявлень про найбільш загальні взаємозв'язки у доквіллі. Багаторазове звернення дитини до цих знань призводить до відкриття нею найбільш загальних фундаментальних закономірностей природи. У процесі навчання учень вивчає не сукупність елементів основ наук про природу, а дістає знання про явища свого життєвого світу – доквілля, засвоює систему знань, що є фундаментом вивчення природничих наук. Принципом інтеграції обумовлені й форми занять з доквілля: традиційні уроки, уроки серед природи, заняття на екологічній стежці, узагальнюючі уроки, уроки в зеленому класі.

З 1995 року Полтавська загальноосвітня школа 1–3 ступенів № 24 Полтавської міської ради є експериментальною школою інституту педагогіки України та її методичного центру, що провів усі дослідження параметрів здоров'я учнів (духовного, фізичного, соціального, психічного), які вивчали інтегрований курс «Довкілля», та довів позитивний вплив педтехнології «Довкілля» на стан здоров'я учнів початкових класів. Педагогічний колектив визначив, що здоров'язбережувальна спрямованість на зміцнення здоров'я інтегрованого курсу «Довкілля» забезпечується тим, що дає цілісність знань про природне, етнічне, соціальне середовище життя людини, забезпечує екологічне виховання, спонукає до відродження національних традицій (у школі працює «Барвінкова країна» та «Козацька республіка»), забезпечує навчання в русі через роботу кабінету доквілля, уроків серед природи, спрямовує навчальний процес на формування життєтвер-

дного образу світу. Зазначена освітня технологія об'єднує в собі риси медико-гігієнічних технологій, фізкультурно-оздоровчих, екологічних здоров'язберезувальних технологій; технологій забезпечення безпеки життєдіяльності, психологічних.

Коменський зазначав, що малозв'язний дитячий розум «можна впорядковувати тільки зримими законами природи», що спочатку – «основне і загальне», що першооснови буття учні мають засвоїти в материнській школі. Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці, а також Л. Чепіга, С. Русова, В. Сухомлинський та ін. доводили необхідність проведення навчання поза стінами школи. Тому, розглядаючи проведення інтегрованого навчання у школі, де впроваджено здоров'язберезувальне навчальне середовище, особливого значення необхідно надавати довіллю – природному середовищу життя дитини, та проводити інтегровані уроки в природному середовищі.

Клас під відкритим небом – майданчик для активних ігор, спостережень та досліджень. В Україні є практика створення класів під відкритим небом, екологічних стежок, дослідних ділянок, дослідницьких майданчиків, лабораторій біля школи. Пришкільна ділянка – місце для вирощування місцевих різновидів рослин, проведення дослідницького навчання. Результатом такої діяльності може стати отримання початкових професійних знань у галузі сільського господарства.

Багаторічний досвід педагогічних колективів навчальних закладів України доводить, що система уроків серед природи, уроків у зеленому класі, перерви-прогулянки, екскурсії в природу надають учням можливість взаємодіяти з реальними об'єктами, відкривати загальні взаємозв'язки в середовищі життя (обмін речовиною, енергією, інформацією), відповідні закони збереження та включати їх у зміст загальних закономірностей, понять, пов'язаних з ними; систематизувати на їх основі знання, одержані про об'єкти реальності поза школою і на уроках, і таким чином слідувати положенню Великої дидактики – упорядковувати свій розум зримими законами природи, що дасть можливість сформулювати власний життєствердний здоров'язбережувальний образ світу в учня початкових класів завдяки формуванню уявлення про здоров'язбережувальне навчальне середовище. Тому для збільшення ефективності такої роботи, підсилення здоров'язбережувальної направленості необхідно впроваджувати інтегровані уроки з різних предметів серед природи, в зеленому класі.

На території Полтавських загальноосвітніх шкіл 1–3 ступенів № 11, 24, 36 створені зелені класи. Облаштований природними матеріалами зелений клас по-справжньому приваблює учнів, підвищує мотивацію до навчання. Великий потенціал знань про вплив природи на стан здоров'я учнів, значення рослинного світу у зміцненні здоров'я людини закладений в уроках позакласного читання, які можна проводити в зеленому класі. Питання любові до природи, екологічного виховання, впливу природи на людину розкриваються в творчості багатьох дитячих письменників, зокрема Н. Забіли, В. Тарасенка, О. Іваненко. Твори дитячих письменників навчають

учнів, як необхідно стежити за природою та власним здоров'ям, як користуватися лікувальними травами, як берегти природу. На думку педагогів, головною умовою успішного формування в учнів екологічної культури є вміння поєднання навчального матеріалу екологічного змісту із практичною діяльністю школярів у природному середовищі [6]. Народні традиції ставлення до природи широко використовуються як метод екологічного виховання, особливо серед учнів молодших класів. Виховання у школярів любові до природи, потреби піклуватися про неї, залучення їх до дослідницької діяльності у сфері екології і т. д. володіє і могутньою педагогічною дією, що формує особу, зміцнюючи духовно-моральне здоров'я учнів. Завдання учителя – підготуватися до проведення уроку, правильно визначити стратегію уроку, розставити акценти на своєчасному засвоєнні знань, визначити здоров'язвиваючий та здоров'язбережувальний потенціал уроку.

5. Результати досліджень

Проведення інтегрованих бінарних уроків серед природи з довілля та іноземної мови підсилюють мотивацію для отримання знань, умінь, навичок та позитивно впливає на стан здоров'я під час уроків. Інтегровані уроки дають можливість підводити учнів до усвідомленої і емоційно пережитої потреби міркувати і висловлювати свої думки на запропоновану тему. Діти мають можливість застосовувати при цьому арсенал своїх знань, життєвий досвід, зробити власні, нехай незначні, але дуже необхідні кожній дитині умовиводи і пошукові відкриття. Введення в педагогічну практику інтегрованих уроків здійснює перебудову процесу навчання. У такий спосіб частково вирішується існуюча у предметній системі суперечність між розрізненими предметними знаннями учнів і необхідністю їх комплексного застосування на практиці, у трудовій діяльності та в житті людини. Педагоги Полтавщини свої напрацювання відображають у методичних посібниках: «Зернятко» (автор Неізвідська Л.), який широко використовується учителями початкових класів на уроках читання, збірка (автор Фіалкіна В.) інтегрованих уроків предметів довілля-іноземна мова (німецька), посібник з упровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес «Країна здорових дітей» (Дудко С.) тощо.

6. Висновки

Таким чином, організація інтегрованого навчання в умовах здоров'язбережувального навчального середовища у початковій школі може проходити завдяки впровадженню інтегрованого природовідповідного курсу «Довкілля». Багаторічний досвід роботи загальноосвітніх навчальних закладів Полтавщини доводить позитивний вплив інтегрованого навчання поза стінами школи, яке включає проведення інтегрованих уроків у зеленому класі, роботу на екологічній стежині, екскурсії в природу, уроки серед природи, роботу на дослідних ділянках на стан здоров'я учнів. У діяльності загальноосвітнього навчального закладу, який став повною мірою відповідати за здо-

ров'я учнів, проектування сучасного здоров'язберезувального навчального середовища саме початкової школи стає пріоритетним напрямком сучасної освіти.

Література

1. Базарний, В. Ф. Здоровые дети – будущее нации! [Текст] / В. Ф. Базарний // Народное образование. – 2013. – № 2. – С. 15–21.
2. Ващенко, О. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах [Текст] / О. Ващенко, С. Свириденко // Директор школи. – 2006. – № 20. – С. 12–15.
3. Гуз, К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу [Текст] / К. Ж. Гуз. – Полтава: Довкілля-К, 2004. – 472 с.
4. Ільченко, В. Р. Освітня програма «Довкілля»: Концептуальні засади інтеграції змісту природничо-наукової освіти [Текст] / В. Р. Ільченко, К. Ж. Гуз. – К., Полтава: ПОШПО, 1999. – 123 с.
5. Козак, І. О. Ефективність упровадження здоров'язберезувальних освітніх технологій (на прикладі ЗНЗ м. Кременчука та Кременчуцького району Полтавської області) [Текст] / І. О. Козак, Н. Г. Козак // Постметодика. – 2012. – № 5. – С. 18–25.
6. Комендар, В. І. Проблеми екологічного виховання молоді [Текст]: навч. посіб. / В. І. Комендар. – Ужгород: ВВК «Патент», 1994. – 15 с.

7. Подгорная, О. Е. Проектирование здоровьесберегающего пространства общеобразовательной школы средствами личностно-ориентированного образования [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / О. Е. Подгорная. – Тирасполь, 2005. – 211 с.

References

1. Bazarniy, V. (2013). Healthy Deti - buduschnost nation! Narodnoe education, 2, 15–21.
2. Vashchenko, O., Sviridenko, S. (2006). Zdorov'ya-zberihayuchi technology in schools. Headmaster, 20, 12–15.
3. Goose, C. (2004). Theoretical and methodological bases of formation of students' knowledge about the integrity of nature. Poltava: Environment-K, 472.
4. Ilchenko, V., Goose, C. (1999). Educational program "Environment": Conceptual Foundations content integration science education. Kiev; Poltava: POIPPO, 123.
5. Kozak, I., Kozak, N. (2012). Efficiency zdorov'ya-zberezhuvalnyh implementation of educational technologies (for example CEI m. Kremenchuk and Kremenchuk, Poltava region). Postmetodyka, 5, 18–25.
6. Komendar, V. (1994). Problems of environmental education youth teach. guidances. Uzhgorod: VVK "Patent", 15.
7. Podhornaya, O. (2005). Designing zdorovesberegusheho of space obscheobrazovatelnoy school funds personality-oriented education. Tiraspol, 211.

Дата надходження рукопису 18.05.2015

Шиян Надія Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, Полтавський національний педагогічний університет ПНПУ ім. В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна, 36003
E-mail:dudko_sergij@mail.ru

УДК 372. 461

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.45003

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

© Н. І. Луцан, С. В. Копелюк

В статті висвітлюються основні аспекти навчання рідної мови та аналізується проблема комунікативного підходу який сприяє формуванню мовної особистості молодшого школяра. Акцентовано увагу на тому, що формування мовної особистості передбачає репродукування рідного мовлення, виявляє знання мови, мовне чуття й уміння користуватись словом. Доведено, що провідним фактором формування усіх видів компетенцій молодшого школяра вважаємо мовленнєве середовище

Ключові слова: мовна особистість, мовленнєвий розвиток, комунікативна спрямованість, освітнє середовище, полікультурне виховання, полікультурність, поліетнічність

In the article it is revealed the main aspects of learning the native language and analyzed problem of communicative approach that promotes linguistic identity junior children. The attention is focused that the formation of linguistic personality involves reproduction of native speech, detects knowledge of the language, linguistic flair and ability to use words. It is proved that a leading factor in the formation of all primary school children believe the competences language environment

Keywords: language personality, language development, communicative orientation, educational environment, multicultural training, multiculturalism, multiethnic

1. Вступ

Становлення України як демократичної держави, входження її до єдиного європейського простору зумовлюють прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи початкової освіти. За

умов глобалізаційних змін на часі модернізація змісту початкової освіти, переорієнтація на розвиток особистості учня як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства. Цей процес потребує формування свідомості, мовленнєвої культури школя-